

Фаїна

Микола Костомаров

Минулого року гостював я на селі у знайомих. Одного разу з'їхалися до них гості і ввечері розмовляли про різні незрозумілі, дивні і нез'ясовані випадки, які легко можуть бути визнані за так звані надприродні, де очікується вплив на наше життя вищих нематеріальних сил. Кожен розказував якусь свою пригоду у цьому роді. Був серед гостей і відставний майор Василь Варфоломійович Зотиков. Він зауважив, що міг би дещо і про себе розказати, але не хоче, щоб його запідозрили в брехні. Скільки не просили його – залишався непохитним, але потім погодився, що перекаже свою історію у листі до мене. Через тиждень я одержав від нього листа такого змісту.

"Виконую обіцянку, яку дав минулої п'ятниці. Слухайте і роздумуйте, вельмишановний пане, але не осуджуйте: моя розповідь може бути нерозумною і нецікавою, зате правдивою.

Я народився в одній із приволзьких губерній від шляхетних і небідних батьків. Був у нас в маєтку великий двір із садом, численна челядь, панський будинок на двадцять покоїв, оранжерея і теплиця, які складали разом зимовий сад, даруючи сім'ї задоволення сидіти серед зелені о тій порі, коли надворі бувають сльота, мороз і завірюха. Я не був одинаком у батьків, бо мав ще двох сестер.

Коли мені виповнилося п'ять років, я мав видіння. Мати і нянька розповідали, що одного разу, граючи з дітьми в саду, я показував ручкою на вишневий кущ і говорив, що звідти дивиться на мене білява дівчинка і вабить до себе. Ніхто більше її не бачив, а потім дівчинка зникла. Але згодом це видіння повторилося там само, а втретє – в будинку, і це вже я добре пам'ятаю. Була світла зимова ніч. Я прокинувся. Лежачи в своєму дитячому ліжечку, я кинув погляд у вікно, освітлене повним місяцем, і побачив за склом личко білявої дівчинки. Раніше, коли вона являлась мені у саду, я її не боявся, а навпаки, весело усміхався; тепер же вона дивилася на мене крізь скло з таким сумним виглядом, що я злякався і скрикнув. Няня, що спала в моїй кімнаті, прокинулася; видиво зникло.

- Що з тобою, паничу? – спитала няня. – Що з тобою, моє серденько?
- Он! Геть! Онде! – кричав я, показуючи ручкою на вікно.
- Що там? – дивувалася няня. – Вікно, більше нічого!
- Дитинка якась щойно дивилася у вікно, дівчинка! – говорив я.
- Господь з тобою, – хрестила мене няня, проказуючи молитви. – Хто там дивитися міг? Від вікна до землі високо. Неможливо звідти сюди влізти, і сходів немає! Яка сюди дівчинка забереться! Що ти, серденько! Та й нині зима, ич який лютий мороз. Господь з тобою!

І продовжувала мене хрестити. Вранці няня усе розповіла моїй матері, що, як провінційна поміщиця, не була вільна від різноманітних марновірств. Наскільки я міг тоді помітити, матінка тривожилася. За обідом вона переповіла це батькові моему, а той

сказав, що читав десь, ніби діти нерідко мають видіння. Але після цього я вже не бачив білявої дівчинки.

Коли мені виповнилося одинадцять років, батьки відвезли мене у губернське місто і віддали до пансіону, який утримував один француз. Найприємнішими днями і годинами тих підліткових років, коли я вчився у пансіоні, були зимові і літні вакації. І ось на третьому році навчання, коли я розкошував удома вже біля двох тижнів, в останній день 1830 року, що відходив у вічність, до нас наїхали гості. Все це були родини сусідніх поміщиків; багато кого з них я знав раніше, але тут з'явилося і нове для мене сімейство панів Сентябрових, які недавно купили маєток за десять верст від нашого. Ввійшов пан з круглим червонуватим лицем, а з ним – пані в шовковій сукні і з ознаками ще не зів'ялої миловидності. Лакей саме зняв з неї оксамитове синього кольору хутро. Вона вела за руку біляву дівчинку. Як тільки глянув я на цю дівчинку, то відразу і пізнав ту, що мені являлася у видінні за шибкою в морозну ніч і у вишневих кущах в саду. Тепер уже не в мареві, а наяву побачив я це личко. Якщо можна з чимось порівняти його, то хіба з личками серафимів, що підтримують престол Господній. М'яке, тонке, блискуче, як китайський шовк, волосся дівчинки спадало пасмами на білі відкриті плічки, її голубі очка світилися невимовною добротою і разом з тим чимось таким, чого назвати я не маю слів, хіба скажу: шляхетністю, привабливістю, але все це, відчуваю, буде не те, що б мені хотілося сказати! Вся її постава так приковувала мої очі, що, здавалося, ніяка сила не була в стані відірвати їх від неї; дивлячись на неї, мені було і незвичайно солодко і – страшно! Та чому ж страшно? Тому, що мені тоді ж мимоволі лізла в голову думка, що доведеться – і дуже швидко – розлучитися з блаженством, яке охоплювало мою істоту, коли я дивився на неї!

– Ось вам моя дочка, Фаїночка, – сказала пані моїй матінці, підводячи до неї дівчинку, – я привезла її до вас, хай познайомиться з вашими дітьми.

Мати моя розцілувала Фаїночку і сказала:

– Полюби, мила Фаїночко, моїх діток, а вони, я упевнена, полюблять тебе як рідну! – Потім, звернувшись до гості, мати моя додала: – Дай Боже, дорога, високошановна Маріє Савівно, щоб між нашими дітьми зав'язалася така ж дружня прихильність, яка, сподіваюся, вже існує між нами.

Обидві пані зі зворушенням потиснули одна одній руки. Я поцілував ручку Марії Савівни.

– Прекрасне, чарівне у вас дитя! – сказав мій батько панові. – Які ви щасливі, вельмишановний Осипе Акиндіновичу, що Бог вам послав такого ангелика!

Гість відповів:

– Ваше щастя повніше за моє. У вас четверо таких ангеликів, а у мене один тільки!

– Хай дітки наші познайомляться між собою, – сказала моя мати.

Потім батьки запросили панів Сентябрових у вітальню, а нас усіх із Фаїною відправили гратися до зимового саду.

Опинившись у саду одні, без старших, ми швидко заприятелювали і незабаром уже з галасом ганяли, чудили, бавилися в різні ігри.

А коли об одинадцятій годині запросили всіх гостей в їдальню і посадили за стіл, я весь час дивився на Фаїну, і сумне відчуття гнітило моє серце, коли я думав, що завтра уранці Фаїна виїде з матір'ю, і Бог знає, коли я побачу її.

Після Йордану мене відправили до пансіону. Я нікому не говорив про Фаїну, хоча постійно про неї думав; я навіть соромився, сам не знаючи чого, боявся, щоб хто-небудь не помітив, що я думаю про якусь дівчинку. Коли між товаришами заходила мова про те, хто як провів свята, я ухилявся від всього, що б могло зрадити моє знайомство з нею. А коли, бувало, на уроці історії, яку викладав нам власник пансіону французькою мовою, траплялося йому вимовити якесь ім'я, схоже на Фаїніне, я червонів до вух і внутрішньо сердився на себе за це: мені здавалося, що з вигляду мого обличчя здогадаються про мою таємницю. Таємно від всіх я зазірав до календаря і в списку імен, вживаних в православній церкві, не знаходив імені Фаїни, але запитати про це ім'я у нашого законовчителя-протоієрея не наважився, щоб товариші не зробили з цього якогось здогаду і не взяли на кпини. Навіть прізвище Сентябрових турбувало мене: варто було тільки комусь у розмові вимовити назву місяця вересня, як вже барва вкривала мої щоки. Чи вчу уроки з якимсь отупінням, бо в голову усе лізе та лізе Фаїна; чи ляжу спати і закрию очі – мені уявляється миле, усміхнене личко Фаїни, а коли, бувало, крізь вікна нашого пансіону світить місяць і всі мої товариші хропуть, я один не можу заснути, лежу з відкритими повіками, все думаю про Фаїну і зітхаю! Чи поведуть нас в церкву – я дивлюся на ікону Пресвятої Богородиці, і мені уявляється Фаїна! Ні вдень, ні вночі, ані на мить не покидала мене Фаїна у думках, та й із серця не зникала вона, і хотілося, ох, як хотілося побачити її швидше!

Але сталося це аж у червні. Мене знову забрали додому, і до нас у гості приїхали пани Сентяброви. І ми знову кинулися по саду бігати і пустувати. І от, коли я біг великою доріжкою, раптом з бічної доріжки біжить мені напереріз Фаїна. Я схопив її за стан. Мені було невимовно приємно. Ми обидва сміялися. Я не витерпів і вимовив:

– Фаїночко! Мила! Як мені приємно бути разом з вами!

– І мені також, – сказала вона.

– Мені без вас було дуже нудно, – продовжував я.

– І мені без вас! – була відповідь.

– Я весь час тільки про вас одну думаю, – говорив я.

– І я про вас завше думаю, – сказала Фаїна.

– Я вас дуже люблю, Фаїночко! – сказав я.

– І я вас дуже люблю, – була відповідь.

Я цьомкнув її в щічку. Вона відбігла, погрозила мені пальчиком і з удаваним гніву промовила:

– Не смійте цього робити! Чуєте?

Я стояв, як спійманий на злочині, не знаючи, чи маю виправдовуватися. Раптом Фаїна підбігла до мене, цьомкнула мене в щоку і сказала:

– Ось вам за це!

А потім, сміючись, побігла. Я наздогнав її і, обійнявши ззаду, обсипав дощем

поцілунків. Вона вже не погрожувала пальчиком, не бігла геть від мене, але повисла у мене на шиї і припала вустами до моїх вуст. Потім відступила і, наче чогось злякавшись, прислухалася і скрикнула:

- Ідуть! Тікаймо! Я вас піймаю!

Я побіг по доріжці, Фаїна бігла за мною. Раптом назустріч моя матінка і пані Сентябрюва. Мати Фаїни, на яку я вибіг, перейняла мене, зупинила і віддала своїй доньці, яка наздоганяла мене.

- Візьми свого полоненого, Фаїночко!

Подібних веселих пригод було більше, зрештою, навіть наші батьки стали помічати, що наші стосунки вже не настільки дитячі, як то б годилося для нашого віку. Ми також побували на гостині у Сентябрювих, у їхньому розлогому старовинному помісті, і тут ми теж гасали по всьому будинку, по обійстю, в саду серед квітів і кущів, зближуючись усе дужче.

Закінчилися літні вакації. Відвезли мене в пансіон. Мені було на душі легко і весело. Я був упевнений, що Фаїна мене любить, і я внутрішньо був задоволений і гордився своїм щастям.

На зимові вакації мене не забирали додому, а після Паски я отримав від батька листа: "У наших добрих сусідів Сентябрювих сталося найжахливіше нещастя. Їхня чарівна, всіма обожнювана донечка Фаїна раптово померла 30 квітня".

Я завмер. В очах потемніло, в голові запаморочилося. Не в силах був я дочитати листа. Пролунав дзвінок: треба було йти до класу. І я пішов, і сидів там, нічого не бачачи перед собою, нічого не чуючи, і насилу стримувався, щоб не розлитися потоком сліз. Після уроків я побіг у сад і, сховавшись від товаришів, дочитав листа:

"Це сталося дивно, несподівано і незрозуміло. За два дні до своєї смерті була вона у нас разом зі своєю мамою, була весела і згадувала про тебе, випитуючи і дорікаючи нам, чому не послали за тобою ще перед Паскою. Від нас виїхала абсолютно здоровою. А 29 квітня їй стало погано, вона пролежала цілий день і ніч без пам'яті, а на зорі 30 квітня прокинулася і скрикнула: "Тату! Мамо!", а коли ті наблизилися, Фаїна поглянула на них, підвела голову і вимовила: "Прощайте, поїду! Але я повернуся!" По цих словах голова її опала, і вона померла. Хвороба незрозуміла і смерть незрозуміла! Доктор теж зробив такий висновок: "Незрозуміло, рішуче незрозуміло!" Фаїну поховали біля церкви того села, де живуть Сентябрюви. Ми були на похороні. На батька і матір було страшно дивитися".

Та біда не ходить самотою, і за півтора року пані Сентябрюва теж померла, а незабаром і її чоловік.

Коли мені виповнилося шістнадцять років, мене віддали у військову службу. Якою б не була тяжкою для мене втрата Фаїни, але все зцілює час. Я втягнувся в службу і ось, як бачите, дослужився до майора. Батьки мої продовжували жити в своєму маєтку.

Минали роки. Коли помер мій батько, мати в листах своїх почала скаржитися, що літа дають про себе знати, що вона не має більше сил займатися нашим маєтком, оскільки сестри мої, вийшовши заміж, покинули її, і тепер просила мене вийти у

відставку і змінити її.

Я так і зробив: вийшов у відставку і приїхав у маєток. Матінка радила одружуватися: і я був не проти, але не бачив відповідного суб'єкта. Проживши півтора року в селі, я поїхав до Москви, не за справою, а швидше від неробства, як у ті часи було прийнято серед провінційних дворян, які на зиму з'їжджаються до Москви, не усвідомлюючи навіщо.

Узимку в 1850 – 51 роках я жив у Москві. Що там я робив? Бив байдики. Вранці зазвичай гуляв по Москві і знічев'я заходив то до церкви, то до якоїсь крамниці, то до цукерні. Одного разу зайшов до церкви Воскресіння, а після служби Божої, коли народ виходив з церкви, я раптом почув:

– Вертайтеся, Фаїно Осипівно!

Цього найдорожчого для мене імені я не чув з тих пір, як воно зіграло таку роль в мої юначі літа.

Я озирнувся і побачив пані, яка зверталася до панночки, що стояла біля лівого криласа з якоюсь старшою особою. Обидві рушили до виходу, і старша пані разюче нагадала мені пані Сентябрьову, понадто що була одягнена в шовкову сукню, яка визирала з-під напіврозстібнутого оксамитового синього хутра, точнісінько так, як тоді, коли я вперше побачив її з дочкою в нашому будинку. Панночка ж – не те, щоб нагадувала, не те, щоб скидалася, а була як дві краплі води – моя Фаїна, та сама Фаїна, яка була предметом моєї юнацької любові і так передчасно і дивно померла на моє велике горе. Різниця між тією і цією була тільки та, що колишня мала років тринадцять у той час, як я знав її, а ця на вигляд могла мати вісімнадцять, але, без сумніву, Фаїна колишня була б саме така, якщо б дожила до цього віку. І у цієї було таке ж, як у колишньої, біляве шовковисте волосся, такий же профіль обличчя, такі ж голубі, розумні очі, що світилися невимовною ангельською добротою.

– Ось я і повернулася! – промовила вона до пані, що її кликала, і в цей час випадково кинула погляд на мене.

Мені здалося, що неможливо визначити, до кого звернені були ті слова – до пані чи до мене. Тут згадалася розповідь батька про останні хвилини моєї незабутньої Фаїни, коли вона з останнім подихом вимовила: "Прощайте, поїду! Але я повернуся!"

"Ось вона і повернулася, до мене повернулася!" – подумалося. Таке безглуздя громадилося мені в голові: це вона, Фаїна, виконує свою обіцянку, вона вертається у цей світ, вертається саме до мене; адже вона казала, що нікого іншого так не любитиме, як мене! Якщо б я опинився раптом на місяці, то ледве чи був би здивований більше, ніж тепер, коли побачив кохану істоту, яка вже давно зійшла у могилу. Виходячи з церкви, вона ще раз озирнулася на мене, немов хотіла повторити: дивися ж, я вертаюся! Я навіть поривався підійти до неї і заговорити так, як заговорив би я з колишньою Фаїною, якщо б, не знаючи, що вона померла, несподівано зустрівся з нею, не бачачись багато років. Але здоровий глузд зупинив мене від вчинку, який би викликав щонайменше здивування. Все ж таки я був вибитий зі своєї звичайної колії. В сильній душевній тривозі я вийшов з церкви і рушив услід за паніями. Незабаром вони

зупинилися біля одного будинку і увійшли до брами. Я запитав у швейцара:

- Що то за панії?

- Це Апрелеви, - відповів швейцар. - Вони мешкають у цьому будинку в четвертому номері. Вони тепер говіють.

"Яке це все дивне! - подумав я. - Ті були Сентябрьови, а ці Апрелеви. Їхні прізвища схожі між собою: обидва від назви місяців".

Я не відважився ні з того ні з сього нав'язувати їм своє знайомство і подався додому. Весь день і всю ніч після того не давали мені спокою ця загадкова зустріч, цей дивний збіг, ця незбагненна схожість облич. Вранці наступного дня я знову пішов до церкви Воскресіння. Служба Божа тільки почалася. Дві панії увійшли до церкви і стали біля лівого криласа. Я не зводив очей з тієї, що називалася Фаїною, і ще більше переконувався у її дивовижній схожості з тією Фаїною, яка давно тліла в землі. Панії простояли годину і пішли, жодного разу не зиркнувши на мене. Це мені було прикро. Вернувшись додому, я став роздумувати: що маю робити - забути цю дивну зустріч чи шукати знайомства з ними.

Я зважився на перше. Минуло два дні, але дивне явище не покидало моїх думок, скажу більше: щось таємниче мовби штовхало мене вперед.

Я знову подався до церкви Воскресіння, але цього разу вже не побачив там загадкових паній, пройшов зо три рази повз їхній будинок, наважився було вже зайти до брами і шукати четвертого номеру, але кумедність мого становища знову зупинила мене, і я повернувся додому.

Нарешті після двох днів роздумів, зважився я піти просто до цих Апрелевих і порозумітися з ними, якою б дивною не здалася їм така витівка.

І я подався до будинку, де жили Апрелеви, запитав у швейцара, де четвертий номер і задзвонив. Служниця відчинила двері, провела мене до вітальні і пішла покликати господарів. На мій великий подив я опинився в давно знайомому оточенні. Тут все мені видалося таким, яким воно було колись у вітальні Сентябрьових і як відбилося у пам'яті. Ті ж меблі з малиною сап'яною оббивкою, та ж канапа з позолоченими барельєфами олімпійських божків, такі ж розлогі крісла з позолоченими грифами на спинках, такий же восьмикутний стіл і на ньому такі ж канделябри із статуетками каріатид, такий же паліандровий рояль з розгорнутими нотами на пюпітрі; підняв я очі до стелі і побачив знайомих купідонів, бачених на стелі вітальні Сентябрьових, а окинувши очима стіни, пізнав я такі ж портрети грецьких героїв і, на довершення свого подиву, побачив, крім того, писаний олійними фарбами портрет Осипа Акиндіновича Сентябрьова. Коли все це я розглядав, увійшла господиня, а з нею її дочка. Я відрекомендувався гостючим у Москві поміщиком, назвав своє ім'я і прізвище. Господиня привітно вказала мені місце і завела розмову про погоду, про Москву, про поточні події, нарешті, помітивши, що я починаю говорити уривчастими фразами і, мабуть, бажав би обернути розмову на інше, запитала:

- Чим зобов'язані ми задоволенню здобути приємне для нас ваше знайомство?

Тут настала для мене рішуча хвилина. Я зібрався з духом і почав:

- Даруйте, якщо почуєте дивні речі, благаю тільки, не вважайте мене нахабою. Не думайте також, що я до вас з'явився з якоюсь прихованою метою. Я чоловік простий, солдат, мабуть, дивак, але смію запевнити, людина пряма і відкрита. Ще в дитинстві, живучи у своїх батьків на Поволжі, я був знайомий із сімейством, в якому була мати і дочка. Обидві вони схожі на вас, добродійко, особливо дочка. Вона не те, що подібна, а так би мовити, вилита ваша дочка. Її теж звали Фаїною Осипівною. Вона померла, ледве сягнувши тринадцяти років. Мати її незабаром зійшла за нею в могилу. Батько кудись виїхав і, як я опісля почув, теж помер. Тепер, живучи у Москві, я випадково і несподівано почув у церкві Воскресіння ім'я Фаїни Осипівни і, побачивши вашу дочку, пізнав у ній ту саму Фаїну, яка померла ще в 1832 році тринадцятирічною дівчинкою. Я здивувався такій незрозумілій схожості і наважився з'явитися до вас і запитати: чи не ви не є кривими моїх давніх знайомих? Сентяброви їхнє прізвище.

І мати і дочка поглянули на мене здивованими очима. Було ясно, що таких відвідин вони ніяк не чекали.

- Інколи буває схожість вражаюча, - сказала, отямившись, мати. - Але ми панів Сентябрових ніколи не знали і навіть не чули такого прізвища. Та й на Поволжі ми ніколи не бували.

- Дозвольте запитати, якщо це не буде нескромно з мого боку: чий це портрет? - показав я на портрет у позолоченій рамі.

- Це портрет мого покійного чоловіка! - сказала пані.

- Цей портрет надзвичайно схожий на батька тієї дівчини, про яку я говорив. Його звали Осип Акиндінович.

- І мого чоловіка покійного звали так само, - скрикнула пані від здивування.

- А ваше ім'я і по батькові, добродійко, дозвольте запитати, - сказав я.

- Марія Савівна.

- І пані Сентяброву звали так само, - вигукнув я.

- Боже! Що за дива! Признаюся, мені починає робитися страшно! - сказала з тривогою пані.

- А ось я відкрию і відмінність! - сказала дівчина. - Ваша знайома померла у віці тринадцяти років, сказали ви. Чи не так?

- Так! - відповідав я.

- А мені тепер вісімнадцять, - продовжувала дівчина. - Яку ж схожість могли ви знайти в мені з тринадцятирічною дівчинкою?

- Ваші риси, вираз ваших очей, ваше волосся, а понад усе, даруйте, та ангельська доброта, яка розлита у всіх рисах ваших, - все це абсолютно однакове з моєю померлою знайомою.

На довершення я описав помешкання Сентябрових, і жінки були ще більше вражені, адже я описав також до деталей окремі покої їхнього помешкання, де ще не побував.

- Як же все це ви пояснюєте? - запитала Фаїна Осипівна.

- Я не беруся пояснювати нез'ясовного, - відповів я.

- А ви цим дуже перейнялися? - запитала дівчина.

- О, ще й як перейнявся! - вигукнув я. - Ви настільки схожі на ту Фаїну Осипівну, яку знавав я в дитинстві, що...

- Що думаєте - це вона і є перед вами, - засміялась вона. - Але ж скільки років минуло з тих пір, як вона померла! Якби вона була досі жива, то була б значно старша за мене.

- Донька моя народилась 31 січня 1833 року, - сказала пані.

- А моя знайома померла 30 квітня 1832 року, - сказав я.

- Посудить самі, - говорила, сміючись, дівчина. - Якщо б вона була тепер жива, то наближалась би до віку моєї матері, а не до мого!

- Вона, - сказав я, - була б саме такою, якою ви є тепер, якби досягла вашого нинішнього віку.

- Яке перебільшення! - вимовила Фаїна Осипівна. - Як же ви можете знати, яка б вона була? Хіба обставини життя не змінюють і наш характер, і наші переконання настільки, що нерідко навіть здатні також змінити і наш образ? А ви хіба знаєте, які обставини чекали вашу знайому в майбутньому? Усе це ваші фантазії. Ви, мені здається, були закохані у ту померлу дівчину?

Я на це сказав:

- Ледве чи можливо говорити про любов між чотирнадцятирічним хлопчиком і тринадцятирічною дівчинкою. Але я не приховую, що між нами дійсно виникла хоча і дитяча, але велика прихильність; коли я почув, що вона померла і до того ж загадково і раптово, я захворів і сам трохи не помер.

- І якщо б вона воскресла, ви були б дуже щасливі? - спитала дівчина, і в рисах її побачив ту незабутню усмішку, яка так привабливо світилася в рисах обличчя моєї покійної Фаїни.

- Це вже сталося! - сказав я. - Називайте мене божевільним, але я твердо стою на тому, що вона була вами, а ви - нею!

Фаїна Осипівна нічого на це не сказала, але я помітив, що вираз її обличчя, який був досі веселим, став набирати задуми.

Я не вважав доречним затягувати перший мій візит надто довго. Пані привітно запрошувала бувати у них і вважати їхній дім для себе відкритим. Я, зрозуміло, подякував і звернувся до дівчини:

- Отже, ви дозволите мені вважати вас тією Фаїною Осипівною, яку я знав у дитинстві?

Вона відповіла:

- Якщо ви справді упевнені, що вона за життя була мною, а я тепер та, ким була вона, то маєте на те право, не питаючи у мене дозволу. Втім, я охоче дозволяю - ваша Фаїна не буде мати претензій до мене.

Ці слова супроводжувалися знову тим самим чарівним сміхом, який залишився у мене в пам'яті від колишньої моєї Фаїни.

Вернувшись додому, я замислився. Згадалися французькі спіритичні книги, які

розповідали про те, що ми, люди, втілюємося на землі по кілька разів і щоразу приносимо з собою сліди свого попереднього втілення. Мене вразила дата народження Фаїни Осипівни.

Зіставляючи його з днем смерті Фаїни Сентябрьової, я підрахував, що різниця становить дев'ять місяців, саме той період, протягом якого немовля знаходиться в материнському лоні. Отже, відразу після того, як душа моєї Фаїни залишила тлінну земну оболонку, вона стала входити в іншу для нового життя на землі. Тут уже далось взнаки моє самолюбство: мені здавалося, що Фаїну тому і забрали з цього світу передчасно, що не могла вона бути моєю, а зараз, утілившись знову, повинна стати подругою мого життя! Такі егоїстичні мрії лізли мені в голову проти власної волі і не покидали мене, скільки не намагався я відігнати їх від себе! Я перебував тоді у такому віці, коли самотність дошкуляє найбільше. Мені було тоді 32 роки. Ще трохи – і не отямишся, як поступиш в орден старих парубків! У багатьох моїх колишніх товаришів з військової служби були дружини і діти, а я залишався байбаком. Чому? Хай би вже парубкував той, хто не має засобів створити сім'ю, а у мене – слава тобі Господи! Чому б тепер не одружитися з Фаїною? Але чи вийде вона за мене? Е! Була не була! Якщо відмовить – це означатиме, що вона зовсім не та, за яку її маю. А якщо вона прийме мою пропозицію – це означатиме, що вона справді нове втілення тієї самої Фаїни, яку я любив у дитинстві.

Я зодягнув мундир і вийшов з готелю з наміром узяти візника і їхати до Апрелевих. Але біля брами зустрів мене листоноша і вручив листа.

Лист був з дому. Моя матінка небезпечно захворіла, і вже всі близькі з'їхалися до неї. Чекали тільки на мене. Я не міг зволікати. Довелося відкласти на невизначений час спробу сватання і поквипитися виконати синівський обов'язок.

Того ж дня я поїхав додому. Матінку я застав ще живою, але за декілька днів після мого приїзду вона померла. Далі були похорони, сорокоуст, потім поділ маєтку, за клопатами минуло три місяці, потім я захворів і не зміг поїхати до Москви раніше вересня.

І перше, що я вчинив, прибувши туди, вирушив до будинку Апрелевих. Але на мій подив на місці будинку я зустрів риштовання і нову будову. Від двірника я дізнався, що колишній будинок проданий, а новий господар вирішив його перебудувати. Двірник про колишніх мешканців не знав нічого. Апрелеви ще в травні залишили своє помешкання і виїхали до свого маєтку, але в яку губернію – невідомо.

З тих пір я не зустрічав у своєму житті Апрелевих і не знаю дотепер, де вони, чи жива Фаїна Осипівна, чи не вийшла заміж... нічого не знаю. Але схожість її обличчя з колишньою Фаїною, нез'ясовна схожість імен батька і матері, нарешті подібність їхніх віталень – все це так вразило мене, що я, як подумати, готовий засумніватися, що це все дійсно трапилося зі мною, а не привиділося в уяві".